

Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοιχτού τύπου

ΑΣΚΗΣΗ 1

Εκφώνηση

Πρόσεξε ότι η λέξη «ἀρετή» είναι για τον Αριστοτέλη μια λέξη που δεν προορίζεται μόνο για τον άνθρωπο. Ταιριάζει – είναι σαν να μας λέει – και για τα έμψυχα και για τα άψυχα πράγματα (αυτό θα πει ότι μπορεί να χρησιμοποιείται και για τα ζώα). Με αυτό το γενικό νόημα, ποιο είναι το περιεχόμενο της λέξης «ἀρετή»; (Τόνισε τα δύο κύρια στοιχεία που διακρίνει στην έννοια «ἀρετή κάθε πράγματος», άρα και του ανθρώπου, ο Αριστοτέλης).

(ερώτηση από το σχολικό εγχειρίδιο στη σελίδα 167)

Απάντηση

Ο Αριστοτέλης προσδίδει στον όρο «ἀρετή» ένα ιδιαίτερο περιεχόμενο. Δεν της αποδίδει καθαρά ηθικό περιεχόμενο (όπως ο Πλάτωνας), αλλά της αποδίδει το περιεχόμενο με το οποίο απαντάται και σε παλαιότερα αρχαιοελληνικά κείμενα, της οποιασδήποτε θετικής ικανότητας ή ιδιότητας που υπάρχει σε μεγάλο βαθμό. Συνώνυμά της μπορούν να θεωρηθούν η υπεροχή, η ανωτερότητα, το προτέρημα, η αξία. Έτσι, η έννοια αυτή μπορεί να αποδοθεί τόσο στα άψυχα και στα ζώα όσο και στον άνθρωπο. Για τον Αριστοτέλη, λοιπόν, τα γνωρίσματα της αρετής είναι:

- α) να κάνει τον άνθρωπο ή το ζώο ή το πράγμα που την έχει, να βρίσκεται στην τέλεια κατάστασή του και
- β) να τον/το βοηθά να εκτελεί με σωστό τρόπο το έργο για το οποίο είναι προορισμένος/ο από τη φύση.

Συνεπώς, ο Αριστοτέλης επεκτείνει το περιεχόμενο της αρετής στον κοινωνικό και πολιτικό περισσότερο τομέα .

ΑΣΚΗΣΗ 2

Εκφώνηση

Πώς συσχετίζονται οι αρετές με τις έξεις και γιατί δεν αρκεί ο χαρακτηρισμός έξεις όταν μιλάμε για τις αρετές;

Απάντηση

Οι έξεις είναι αποτέλεσμα επαναλαμβανόμενων ενεργειών και η ποιότητά τους εξαρτάται από την ποιότητα των ενεργειών μας. Άρα, δεν αρκεί να χαρακτηρίζουμε τις αρετές έξεις, αφού αυτές διακρίνονται σε καλές και κακές, αλλά να βρούμε το ιδιαίτερο εκείνο γνώρισμα, την ειδοποιό διαφορά που τις διαφοροποιεί από τις άλλες έξεις.

Για τον Αριστοτέλη, λοιπόν, η ειδοποιός διαφορά που κάνει μια έξη αρετή είναι:

- α) να κάνει τον άνθρωπο ή το ζώο ή το πράγμα που την έχει, να βρίσκεται στην τέλεια κατάστασή του και
- β) να τον / το βοηθά να εκτελεί με σωστό τρόπο το έργο για το οποίο είναι προορισμένος / ο από τη φύση.

ΑΣΚΗΣΗ 3

Εκφώνηση ερμηνευτικής ερώτησης

Παρουσιάστε τα παραδείγματα που χρησιμοποιεί ο Αριστοτέλης για να κάνει πιο κατανοητά τα γνωρίσματα που διαφοροποιούν την αρετή από τις άλλες έξεις.

Απάντηση ερμηνευτικής ερώτησης

Για να αποδείξει ο Αριστοτέλης τη θέση του που αφορά τα γνωρίσματα που διαφοροποιούν την αρετή από τις άλλες έξεις, θα στηριχτεί για άλλη μια φορά στην επαγωγή. Έτσι, θα χρησιμοποιήσει δύο παραδείγματα' το ένα σχετίζεται με τα όργανα του σώματος και το άλλο με τα ζώα.

1^ο παράδειγμα: η αρετή του ματιού είναι η ιδιότητα που κάνει και το μάτι τέλει και το βοηθά να εκτελεί σωστά το έργο για το οποίο είναι προορισμένο από τη φύση, δηλαδή να βλέπει καλά.

2^ο παράδειγμα: η αρετή του αλόγου είναι η ιδιότητα που και το άλογο το κάνει σπουδαίο και το βοηθά να εκτελεί σωστά το έργο για το οποίο είναι προορισμένο από τη φύση, δηλαδή το κάνει ικανό να τρέχει, να κουβαλά τον αναβάτη και να αντιμετωπίζει τους εχθρούς.

Αφού ο Αριστοτέλης είδε πώς εφαρμόζονται τα γνωρίσματα της αρετής στα άψυχα και στα ζώα, οδηγείται τώρα

συμπερασματικά (με τη λέξη «δή») και στον άνθρωπο. Η αρετή, λοιπόν, του ανθρώπου κάνει τον άνθρωπο αγαθό και τον βοηθά να επιτελέσει σωστά το έργο για το οποίο είναι προορισμένος από τη φύση. Για την περίπτωση του ανθρώπου το επίθετο «ἀγαθός» παίρνει τη θέση του «σπουδαῖος», γιατί **εδώ πια έχουμε να κάνουμε με την ηθική αρετή.**

▪ ΑΣΚΗΣΗ 4

Εκφώνηση ερμηνευτικής ερώτησης

Ποιο νόημα δίνει ο Αριστοτέλης στον όρο «ἀρετή» στην 6^η ενότητα;

Απάντηση ερμηνευτικής ερώτησης

Ο Αριστοτέλης προσδίδει στον όρο «ἀρετή» ένα ιδιαίτερο περιεχόμενο. Δεν της αποδίδει καθαρά ηθικό περιεχόμενο, αλλά είναι οποιαδήποτε θετική ικανότητα ή ιδιότητα που υπάρχει σε μεγάλο βαθμό. Συνώνυμά της μπορούν να θεωρηθούν η υπεροχή, η ανωτερότητα, το προτέρημα. Έτσι, η έννοια αυτή μπορεί να αποδοθεί τόσο στα άψυχα και στα ζώα όσο και στον άνθρωπο.

▪ ΑΣΚΗΣΗ 5

Εκφώνηση ερμηνευτικής ερώτησης

Τι γνωρίζετε για τον αριστοτελικό όρο «τέλος» και για την «τελεολογική αντίληψη»;

Απάντηση ερμηνευτικής ερώτησης

Δύο θεμελιώδεις ιδέες του Αριστοτέλη πρέπει να τις έχει συνεχώς παρούσες στο μυαλό του, για να παρακολουθήσει σωστά τον γενικότερο στοχασμό του μεγάλου φιλοσόφου:

α) Σε διάκριση με τα έργα τέχνης που είναι έργα των ανθρώπων, κάθε δημιουργήμα της φύσης (πιο συγκεκριμένα κάθε ζωντανό ον) έχει μέσα στον ίδιο του τον εαυτό αυτό που ο Αριστοτέλης ονομάζει αρχή κινήσεως (= αρχή της αύξησής του). Αυτό θα πει πως από τη στιγμή που θα γεννηθεί κάτι από τη φύση, αρχίζει σε αυτό μια ορισμένη διαδικασία που, αν δεν εμποδιστεί από έξω, θα ακολουθήσει μια από πριν καθορισμένη πορεία. Η πορεία αυτή θα το οδηγήσει στο τέλος του (= τελειώσή του). Πολλά βέβαια μπορούν να συμβούν καθ' οδόν ώστε το φυσικό αυτό ον να μη φτάσει ποτέ στο τέλος του. Αυτό όμως δεν σημαίνει απολύτως τίποτε ως προς το τέλος που έχει οριστεί για αυτό το ον.
β) Αξεχώριστη με την έννοια του τέλους είναι στον Αριστοτέλη η ιδέα ότι καθετί που δημιουργείται από τη φύση, έχει να επιτελέσει ένα συγκεκριμένο **ἔργον**: η φύση δεν δημιουργεί τίποτε μάταια. Βασική αντίληψη του Αριστοτέλη είναι ότι «ἡ φύσις οὐδὲν ποιεῖ μάτην» (= η φύση τίποτα δεν κάνει μάταια, χωρίς λόγο). Αυτό σημαίνει ότι η «φύσις» ανέθεσε, κατά τον Αριστοτέλη, σε καθετί σ' αυτό τον κόσμο ένα «ἔργον», έναν συγκεκριμένο προορισμό. Όταν επιτελεστεί αυτό το έργο, τότε το ον φτάνει στο τέλος, στην τελειοποίησή του, στην επίτευξη του σκοπού ύπαρξής του (**τελεολογική αντίληψη**). Υπάρχει, λοιπόν «ἔργον» του οφθαλμού, «ἔργον» του ίππου, «ἔργον» του ανθρώπου, «ἔργον» του χεριού και «ἔργον» του ποδιού. Σε άλλο σημείο στα *Ἠθικά Νικομάχεια* ο Αριστοτέλης θα μιλήσει για το «ἔργον» που επιτελεί ο κάθε επιμέρους «τεχνίτης» (αθλητής, αγαλματοποιός, κιθαριστής), παράλληλα με το «ἔργον» του ανθρώπου, που είναι «ψυχῆς ἐνέργεια κατὰ λόγον ἢ μὴ ἄνευ λόγου», όπως αναφέρεται και σε σχόλιο του σχολικού μας βιβλίου.

▪ ΑΣΚΗΣΗ 6

Εκφώνηση ερμηνευτικής ερώτησης

Τι νόημα δίνει στον λόγο του Αριστοτέλη η χρήση της υποθετικής πρότασης («Εἰ δὴ ...») και της δυνητικής ευκτικής («ἂν εἴη»);

Απάντηση ερμηνευτικής ερώτησης

Ο Αριστοτέλης επιλέγει να αναφερθεί στην περίπτωση του ανθρώπου κάνοντας χρήση μιας **υποθετικής πρότασης** («Εἰ δὴ ...») που έχει ως απόδοση τη **δυνητική ευκτική** «ἂν εἴη». Τα δύο αυτά στοιχεία προδίδουν μετριοπάθεια, διαλλακτικότητα και λόγο επιστημονικό. Ο φιλόσοφος δεν έχει διάθεση να επιβάλλει τις θέσεις του· αντίθετα, φαίνεται να είναι πρόθυμος να τις συζητήσει περαιτέρω, να τις συμπληρώσει ή ακόμα και να τις αναθεωρήσει.

Γίνεται σαφές ότι στην ειδική περίπτωση του ανθρώπου η αρετή αποκτά ηθικό περιεχόμενο, και δηλώνει ενδεχομένως («ἂν εἴη») την ἔξιν με την οποία ο άνθρωπος γίνεται αγαθός και οδηγείται στην επιτέλεση ηθικών πράξεων. Ο Αριστοτέλης καταλήγει μέσω ενός υποθετικού συλλογισμού σε συμπέρασμα, αποφεύγοντας τη χρήση συμπερασματικής πρότασης, που δηλώνει αποκρυσταλλωμένη άποψη. Το γεγονός μάλιστα ότι στην απόδοση του υποθετικού λόγου χρησιμοποιεί δυνητική ευκτική, εκφράζει, αν μη τι άλλο, τουλάχιστον τη διαλεκτικότητά του, καθώς αφήνει περιθώρια για διερεύνηση αυτών των θεμάτων, χωρίς δηλαδή δογματισμό και αξιωματικό ύφος, που δεν προσιδιάζουν στον επιστημονικό λόγο, ο οποίος από τη φύση του μακροπρόθεσμα επιδέχεται διάψευση. Το ύφος του λοιπόν δεν είναι εγκεφαλικό και αυστηρό· σε συνδυασμό με κριτήρια ανιχνευτικά της απολυτότητας των ερευνητικών πορισμάτων διαπιστώνουμε πως διακρίνεται από μια υπόροητη πρόταση συνδιερεύνησης της προβληματικής,

συνδυασμένη με τη νοηματική διαφάνεια, την οποία επικουρεί η χρήση πολλών παραδειγμάτων, παρμένων από την καθημερινότητα της εποχής του.

Λεξιλογικές ασκήσεις

ΑΣΚΗΣΗ 1

Εκφώνηση

Να δώσετε συνώνυμα των παρακάτω λέξεων στα αρχαία ελληνικά: *πᾶσα*, *ἔργον*, *εὖ*, *ὄρωμεν*, *πολεμίους*, *φανερὸν*.

Λύση

- *πᾶσα* = ὅλη, ἅπασα
- *ἔργον* = πράξις, δρασίς
- *εὖ* = καλῶς
- *ὄρωμεν* = βλέπομεν, θεωρῶμεν
- *πολεμίους* = ἐχθροὺς
- *φανερὸν* = δηλόν

ΑΣΚΗΣΗ 2

Εκφώνηση

Να δώσετε αντώνυμα των παρακάτω λέξεων στα αρχαία ελληνικά: *ἀρετή*, *σπουδαῖον*, *ὁμοίως*, *μειῖναι*, *πολεμίους*, *φανερὸν*.

Λύση

- *ἀρετή* → κακία
- *σπουδαῖον* → φαῦλον
- *ὁμοίως* → ἀνομοίως
- *μειῖναι* → φυγεῖν
- *πολεμίους* → φίλους
- *φανερὸν* → ἄδηλον

ΑΣΚΗΣΗ 3

Εκφώνηση

Να βρείτε στο κείμενο λέξεις, ετυμολογικά συγγενείς με τις παρακάτω: *φόρτος*, *φυσιολογικός*, *δρομέας*, *δωρεά*, *συνοχή*, *βάθρο*.

Λύση

- *φόρτος* = ἐνεγκεῖν
- *φυσιολογικός* = φύσις
- *δρομέας* = δραμεῖν
- *δωρεά* = ἀποδίδωσιν, ἀποδώσει
- *συνοχή* = ἔξις
- *βάθρο* = ἐπιβάτην

ΑΣΚΗΣΗ 4

Εκφώνηση Λεξιλογικής άσκησης

Να συμπληρώσετε τα κενά στις προτάσεις που ακολουθούν με παράγωγα (απλά ή σύνθετα) του ρήματος «όρω».

- α. Ένας καλός πολιτικός πρέπει να διακρίνεται από
- β. Μια ίωση τον ταλαιπώρησε για πολύ καιρό· γι' αυτό η του είναι ωχρή.
- γ. Τα λάθη που έγιναν ήταν Όλοι μπορούσαν εύκολα να τα διακρίνουν.
- δ. Σε ένα κατάστημα μπορείς να βρεις μεγάλη ποικιλία φακών επαφής.
- ε. Οι είναι ένα συχνό φαινόμενο αυτών που ταξιδεύουν στην έρημο.

Λύση λεξιλογικής άσκησης

- α. Ένας καλός πολιτικός πρέπει να διακρίνεται από ...**διορατικότητα**...
- β. Μια ίωση τον ταλαιπώρησε για πολύ καιρό· γι' αυτό η ...**όψη**... του είναι ωχρή.
- γ. Τα λάθη που έγιναν ήταν ...**οφθαλμοφανή**... Όλοι μπορούσαν εύκολα να τα διακρίνουν.
- δ. Σε ένα κατάστημα ...**οπτικών**... μπορείς να βρεις μεγάλη ποικιλία φακών επαφής.
- ε. Οι ...**οφθαλμαπάτες**... είναι ένα συχνό φαινόμενο αυτών που ταξιδεύουν στην έρημο.

▪ **ΑΣΚΗΣΗ 5**

Εκφώνηση

Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της Α στήλης με τις ετυμολογικά συγγενείς τους στη Β στήλη.

A	B
μείναι δραμείν ένεγκεῖν ἐπιβάτην φανερὸν ἀρετὴ	βηματοδότης φάσμα δυσαρέσκεια αναμονή φερέφωνο δρομολόγιο

Λύση

- μείναι – αναμονή
- δραμείν – δρομολόγιο
- ένεγκεῖν – φερέφωνο
- ἐπιβάτην – βηματοδότης
- φανερόν – φάσμα
- ἀρετὴ – δυσαρέσκεια

▪ **ΑΣΚΗΣΗ 6**

Εκφώνηση λεξιλογικής άσκησης

Να βρείτε δέκα σύνθετες λέξεις με δεύτερο συνθετικό την αρχαία λέξη ὥρα (= φροντίδα).

Λύση λεξιλογικής άσκησης

ακταιωρός, εμβρυωρός, θεωρός, θυρωρός, ολίγωρος, πυλωρός, σηματωρός, σκευωρός, σκοπιωρός, τιμωρός.